

El castell-palau de Peralada, obra dels segles XVI i XVII, fou restaurat pels darrers comtes al final del segle XIX

Possessions, drets i jurisdiccions dels comtes de Peralada a mitjan segle XVIII

Albert Compte

Des dels temps carolingis, a l'Alt Empordà, especialment a la faixa litoral, existí una entitat politicoadministrativa que arribà a concentrar els principals poders durant les èpoques prefeudal i feudal: ens referim, com pot suposar-se, al comtat d'Empúries, els sobirans del qual disposaren de prerrogatives pròpies d'un

estat, com són el dret d'encunyar moneda, de disposar de lleis privatives, d'exèrcit, capital i fronteres, etc., prerrogatives justificades simbòlicament en la coneguda llegenda: «per la gràcia de Déu».

Dintre les diferents circumscripcions en què el feudalisme trocejà aquell petit estat gairebé independent, sobresortí el vescomtat de Rocabertí que, amb el temps, arribà a ocupar un ampli territori estès pel nord i

l'oest de la comarca alt-empordanesa i, fins i tot, més enllà, amb la capital en la vila de Peralada. Reconeixement de la seva importància fou l'atorgament a aquella nissaga del títol de comtes de Peralada, pel rei espanyol Felip III molt al final del segle XVI.

Des d'aquell moment i durant tot el Vell Règim, el comtat de Peralada vingué a rivalitzar, quant a extensió territorial i drets jurisdiccionals, amb el comtat d'Empúries, erigint-se en les dues sobiraniaes laïques més influents en la comarca, amb la diferència a favor dels comtes de Peralada que mentre els seus col·legues d'Empúries, des de l'entroncament amb els andalusos Medinaceli, gairebé deixaren de prendre contacte amb els súbdits empordanesos, els primers, malgrat passar llargues temporades a la cort madrilenya, mai trencaren els llaços que els unien als seus dominis i a la seva capital, on sempre pogueren disposar d'estada i palau.

Les vicissituds perquè passaren, al llarg dels segles, les terres empordaneses, així com els variats entroncaments matrimonials dels Rocabertí, comportaren que els seus dominis experimentessin nombrosos canvis territorials que acabaren per configurar una demarcació que, fins i tot després del radical ordenament derivat de la Nova Planta, subsistí fins ben entrat el segle passat.

Una ordre d'embarg de 1734

Un fidel coneixement dels dominis, béns i drets que els comtes de Peralada posseïen a l'Empordà durant la primera meitat del segle XVIII ens l'ofereix l'ordre d'embarg, dictada l'any 1734, contra el «Exmo. Señor Conde de Peralada y Çavellà, que reside en los dominios del Sr. Emperador...».

El comte, Joan Antoni (1672-1745), durant la guerra de Successió es posà al costat del pretendent austríac Carles i arribà a ocupar el càrrec de virrei de Mallorca. Exiliat a Viena, es casà per segona vegada amb una austríaca i morí a Gènova, sense haver pogut tornar a Catalunya.

Els béns segrestats són els següents:

a) A Peralada:

1. "Toda la jurisdicción civil y criminal de dicha villa y su término."
2. El diezmo de todos los frutos de los que se ha acostumbrado a pagar diezmo".
3. Todos los censos y dominios directos ay en dicha villa y su término.
4. Item un molino de arina sito en dicho término.
5. Item toda la heredad, con sus tierras, honores y posesiones sitas dentro dicho término.

6. Item el orno del distrito de cocer pan sito en dicha villa.

7. Item un huerto sito en el término de dicha villa.

Con la aclaración que todas dichas rentas, por el difunto conde de Peralada, Dn. Guillermo Emmanuel de Rochabertí y Rochafull, fueron cedidas y consignadas a los acreedores censalistas, con el auto de concordia que entre ellos hizo... a 21 octubre de 1715".

b) lugar de Vilabertràn:

1. jurisdicción civil y criminal.

c) lugar de Vilatenim:

1. id. id. id.

d) villa de la Junquera:

1. jurisdicción civil y criminal.
2. La Dècima y parte de la Dècima de los frutos que acostumbran pagar dècima.
3. censos y dominios directos
4. La lleuda y passage.
5. El Hostal o meson.
6. La Escribanía pública de todo el Bizcondado de Rochabertí.

e) lugar de Cantallops:

1. jurisdicción civil y criminal.
2. Censos y dominios directos
3. Toda la montanya nombrada de Requesens, sita en la parrochia de dicho lugar.

f) lugar de Agullana:

1. Jurisdicción civil y criminal.
2. Censos y dominios directos.

g) lugar de Darnius:

1. id. id. id.
2. id. id. id.

h) villa de San Lorenzo de la Muga:

1. id. id. id.
2. Porción de dècima, censos y dominios directos.
3. El molino de harina y el molino de enfortir, sitos en dicha villa.
4. El passage de las hierbas recibe el dcho. Sr. Conde.

i) lugar de Albanyà:

1. id. id. id.

j) lugar de Terradas:

- 1.- id. id. id.

k) Castillo de Llers:

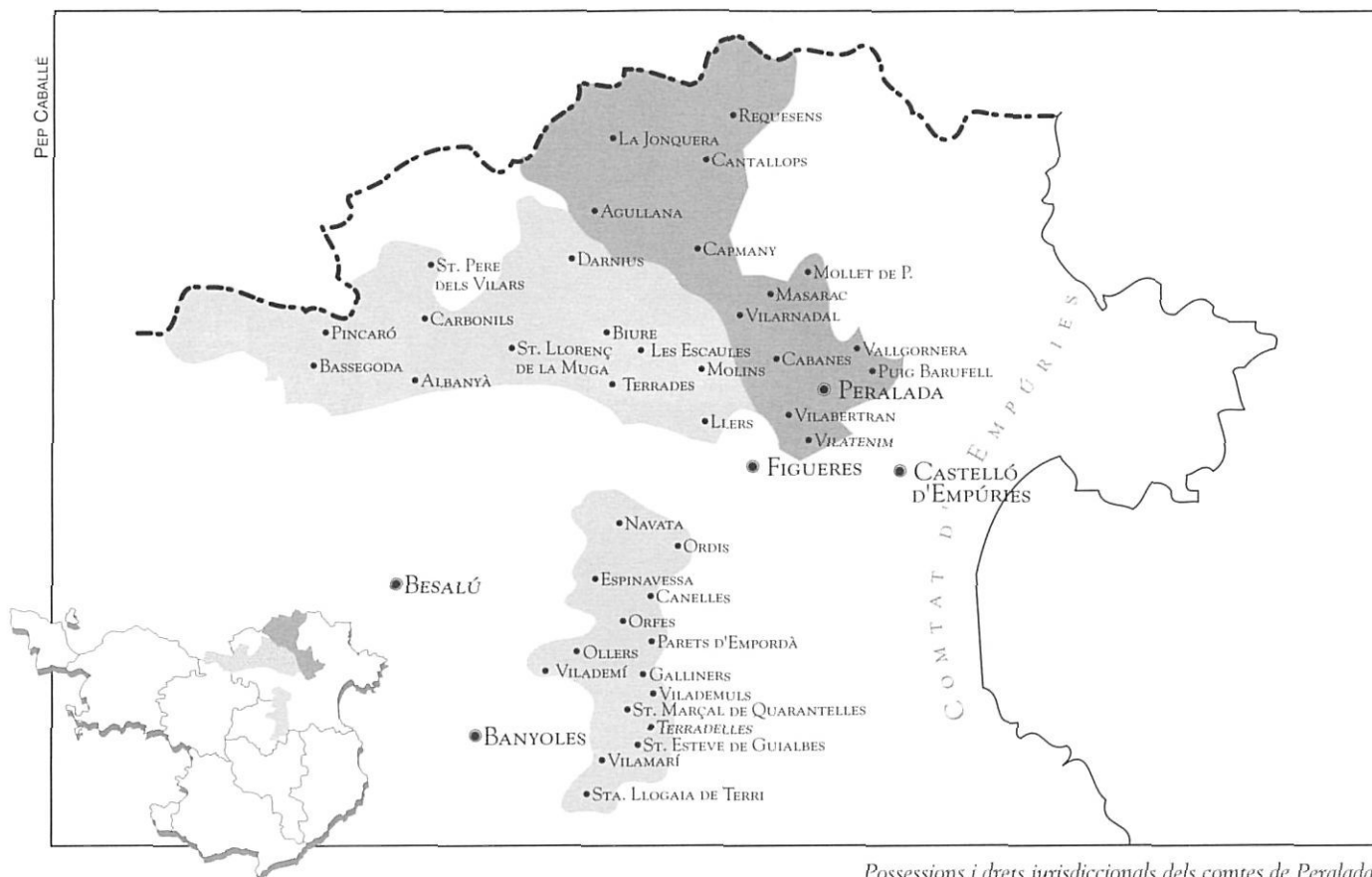
1. id. id. id.
2. Porción de dècima, censales y dominios directos.
3. Toda la heredad nombrada la Devesa, sita en el vecindario de Pont de Molins.

l) lugar de las Escaulas:

1. id. id. id.

Vista actual del palau, amb aires de "chateau" francès.

Possessions i drets jurisdiccionals dels comtes de Peralada a l'Alt Empordà i terres marginals, a mitjan segle XVIII.

2. Algunos censos y dominios directos.
- ll) villa de Navata y lugares de Ordis y Canelles:
 1. id. id. id.
 2. Algunos censos y dominios directos.
- m) lugar de Espinavesa:
 1. id. id. id.
 2. Censos que percibe sobre los emolumentos de dicho lugar.
 3. Dominio directo y censos.
- o) lugares de Gallinés. Vilademuls, Terradellas, Vilamarí, Vilademí, Ollés, Parets i Orfas:
 1. id. id. id.
 2. Censos y dominios directos.
 3. Molino de harina y molino de enfortir...
- p) lugar de Santa Llogaya de Terri:
 1. id. id. id.
 2. Censos y dominios directos.
- q) vecindario de Espasens, del lugar de Ollés:
 1. id. id. id.
- r) lugares de Vallgornera y Puigbarutell:
 1. id. id. id.

2. Dècima de todos los frutos acotumbrados a pagar dècima.
 - rr) lugar de la Garriga:
 1. id. id. id.
 - s) lugar de San Pedro dels Vilars:
 1. id. id. id.
 - t) lugar de Pincaró:
 1. id. id. id.
 - u) lugar de Carbonils:
 1. id. id. id.
 - v) lugar de Bassegoda:
 1. id. id. id.
 - x) lugar de Mollet:
 1. id. id. id.
 - y) lugar de Capmany:
 1. id. id. id.
 - z) lugar de San Marsal:
 1. id. id. id.
- A Gualta, en el Baix Empordà, on el Comte careix de la jurisdicció civil i criminal, se li embarguen els següents béns i propietats:
1. "Porción de dècima".
 2. Censos, tascas y dominios directos:
 3. una heredad con sus tierras.
 4. Todos los molinos de harina y arrosseros sitios en Gualta".

Una veritable autonomia

Com pot comprovar-se els dominis del comte de Peralada fruïen d'una autèntica autonomia, dintre l'estat borbònic, i no solament política i administrativa, sinó econòmica. Els comtes disposaven, a més de jurisdicció civil i criminal (cal aclarir, que només en part i amb l'excepció del poble baix-empordanès de Gualta) de copiosos drets d'antic origen feudal, com lleudes i passatges, delmes, censos, tasques, monopoli dels forns, etc. També exercien el domini directe sobre les terres ermes, aiguallleixos i boscos que, a través d'establiments portats a cap sobretot en el transcurs del segle divuitè, els rendirà quantiosos ingressos, així com els permisos d'ús de les aigües públiques. Finalment no hem d'oblidar tampoc les propietats alodials en forma d'heretats, que solien arrendar, o la de molins fariners com els de Peralada, Cabanes o Sant Llorenç de la Muga.

Albert Compte és historiador.